Sadankomitea
Committee of 100 in Finland

LAUSUNTO 6.10.2026

Suomen Sadankomitea ry:n lausunto eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi puolustustarvikkeiden viennistä annetun lain muuttamisesta (HE 149/2026 vp)

Suomen Sadankomitea ry kiittää eduskunnan ulkoasiainvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi puolustustarvikkeiden viennistä annetun lain muuttamisesta.

Sadankomitea pitää tärkeänä, että puolustustarvikkeiden vientivalvontaa kehitetään vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä sekä kansainvälisiä velvoitteita. Puolustustarvikkeiden vienti ei kuitenkaan ole tavanomaista kaupallista toimintaa, vaan siihen liittyy merkittäviä ulko-, turvallisuus-, ihmisoikeus- ja kansainvälisoikeudellisia kysymyksiä. Tästä syystä vientivalvonnan ensisijaisena tavoitteena tulee olla riskien ehkäiseminen, kansainvälisen oikeuden noudattaminen ja ihmisoikeuksien suojeleminen eikä hallinnollisten menettelyjen keventäminen.

Sadankomitea korostaa, että Suomen tulee noudattaa täysimääräisesti kansainvälisiä velvoitteitaan puolustustarvikkeiden viennissä. Kansainvälinen asekauppasopimus (ATT) ja EU:n yhteinen kanta ovat oikeudellisesti sitovia, eikä kansallinen harkinta voi syrjäyttää niitä. Hallituksen esityksessä todetaan myös, että ihmisoikeuksien ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomisen vaara velvoittaa vientiluvan epäämiseen. EU:n yhteistä kantaa on vuonna 2025 täsmennetty erityisesti ihmisoikeuksien, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden, komponenttiviennin riskien sekä pakotteiden kiertämisen osalta. Näiden muutosten valossa olisi johdonmukaista vahvistaa vientivalvonnan tapauskohtaista harkintaa eikä keventää sitä yleisillä vientiluvilla. Myös oikeuskanslerin ratkaisu (OKV/1198/10/2025) korostaa tätä velvoitetta, että viranomaisten tulee huomioida kansainvälisen ja EU-oikeuden asettamat rajoitteet tilanteissa, joissa on perusteltua aihetta epäillä, että kohdemaa rikkoo kansainvälisestä oikeudesta tai kansainvälisestä humanitaarisesta oikeudesta johtuvia velvollisuuksia.

Sadankomitea pitää myönteisenä, että esityksen perusteluissa on aiempaa laajemmin kuvattu ihmisoikeuksien merkitystä vientivalvonnassa sekä yritysten vastuuta ihmisoikeuksien huomioimisessa. Samalla katsomme, että kansainvälisen oikeuden velvoitteiden asemaa tulisi vahvistaa edelleen myös itse lakitekstissä. Ulkoministeriön rooli kohdemaan ihmisoikeus- ja riskiarvioinnissa on keskeinen, ja sen arvio tulee ottaa sitovasti huomioon lupapäätöksissä. Esityksen mukaan ulkoministeriö osallistuu edelleen ulko- ja turvallisuuspoliittiseen arviointiin ja maastavientiasioiden työryhmän toimintaan. Lakiin tulisi kirjata, että ulkoministeriö antaa virallisen arvion kohdemaan ihmisoikeus- ja humanitaarisesta tilanteesta, ja hyväksyvän arvion tulee olla kriteeri vientiluvan myöntämiselle.

Vaikka lausuntokierroksen jälkeen yleistä vientilupaa koskevaa sääntelyä on täsmennetty, esityksen perusongelma säilyy ennallaan. Yleisen vientiluvan tarkoituksena on vähentää tapauskohtaista lupaharkintaa ja mahdollistaa vienti sellaisiin valtioihin, joihin ei tehdä erillistä ulko- ja turvallisuuspoliittista arviota. Yleislupajärjestelmä perustuu oletukseen, että niin

sanotut ulko- ja turvallisuuspoliittisesti esteettömät maat ovat pysyvästi vähäriskisiä. Turvallisuuspoliittinen todellisuus osoittaa kuitenkin päinvastaista. Vientivalvonnan tulee perustua yksittäistapauksiin perustuviin arvioihin ja ajantasaiseen tilannekuvaan.

Valtioiden sisäinen tilanne, ihmisoikeustilanne ja kansainvälinen asema voivat muuttua nopeasti. Myös Nato-maiden välillä on esiintynyt vakavia kriisejä ja turvallisuuspoliittisia jännitteitä. Puolustusliiton jäsenyys ei yksinään takaa, ettei puolustustarvikkeiden käyttöön, jälleenvientiin tai alueelliseen vakauteen liittyisi merkittäviä riskejä. Sadankomitea pitää edelleen ongelmallisena sitä, että esityksessä laajennetaan lain soveltamisalan ulkopuolelle jääviä tilanteita koskemaan Natoon liittyviä järjestelyjä, EU:n sotilasesikuntia ja -henkilöitä, Suomen ja Yhdysvaltojen välistä puolustusyhteistyösopimusta sekä kansainvälistä apua ja yhteistoimintaa. Kaikkien puolustustarvikkeiden viennin ja siirtojen tulee olla riittävän valvonnan ja ulko- ja turvallisuuspoliittisen arvioinnin piirissä. Poikkeukset eivät saa johtaa tilanteeseen, jossa osa viennistä jää käytännössä ilman asianmukaista riskinarviointia.

Sadankomitea kiinnittää huomiota myös siihen, että esitys voi heikentää päätöksenteon poliittista ohjausta ja läpinäkyvyyttä. Asevienti on keskeinen ulko- ja turvallisuuspoliittinen kysymys, ja sen tulee pysyä demokraattisen valvonnan piirissä. Päätöksenteon siirtyminen vähemmän läpinäkyville viranomaisille heikentää julkista keskustelua ja vastuullisuutta. Hallituksen esityksessä todetaan, että osa muutoksista voi heikentää vientilupien poliittista valvontaa, kun tiettyjen aseiden vientilupia siirtyy poliisin toimivaltaan. Samalla todetaan, että puolustusministeriön päätökset ovat pääsääntöisesti julkisia, kun taas Poliisihallituksen luvat ovat lähtökohtaisesti salassa pidettäviä.

Sadankomitea pitää tärkeänä, että vientivalvonnassa huomioidaan aiempaa paremmin komponenttivientiin liittyvät riskit. Esityksessä viitataan EU:n yhteisen kannan vuonna 2025 tehtyihin muutoksiin, joissa korostetaan komponenttivientiin liittyvää diversioriskiä, pakotteiden kiertämisen estämistä sekä yhteistuotantohankkeisiin liittyvää riskiarviointia. Tästä huolimatta laki ei vielä riittävästi vastaa tilanteisiin, joissa puolustustarvikkeita tai niiden osia viedään monikansallisiin tuotanto- ja hankintaketjuihin. Esimerkiksi yhteiset asejärjestelmähankkeet voivat vaikeuttaa puolustustarvikkeiden lopullisen käyttökohteen ja loppukäytön arviointia. Erilaisten yhteishankkeiden kautta tapahtuva komponenttien vienti voi käytännössä kiertää vientivalvonnan rajoituksia, mikä heikentää järjestelmän uskottavuutta. Lainsäädännön tulee ottaa nämä riskit paremmin huomioon.

Sadankomitea pitää myönteisenä esitykseen sisältyviä keinoja vahvistaa vientien jälkeistä valvontaa ja loppukäytön tarkastuksia. Samalla on kuitenkin ristiriitaista, että hallituksen esityksessä tarkastusmahdollisuudesta voidaan luopua valtiollisten vastaanottajien kohdalla, mikäli sen arvioidaan muutoin vaikeuttavan vientiä. Loppukäytön valvonnan ensisijaisena tavoitteena tulisi olla riskienhallinta, ei kaupankäynnin helpottaminen. Näitä toimia tulee kehittää edelleen, mutta ne eivät korvaa ennakollisen lupaharkinnan merkitystä, vaan täydentävät sitä.

Kokonaisuutena Sadankomitea katsoo, että esityksen lausuntokierroksen jälkeen tehdyt täsmennykset loppukäytön valvontaan, vastuullisuusvaatimuksiin ja viranomaisten tiedonvaihtoon ovat kannatettavia. Ne eivät kuitenkaan korjaa esityksen keskeisiä ongelmia. Yleiset vientiluvat mahdollistetaan edelleen, vientivalvonnan soveltamisalaa kavennetaan poikkeuksilla ja tapauskohtaisen harkinnan merkitys heikkenee. Tämän seurauksena on riski, että aseviennin valvontaa heikennetään tilanteessa, jossa kansainvälisen oikeuden merkitys korostuu entisestään.